

кументально відповісти. Чи французького читача відштовхує песимізм автора? Чи свідомість читачів, що Мопассанівські герої не є ціла Франція 80-х років? Чи усвідомлення, що новеля Мопассана є лише криве дзеркало Франції? А проте Мопассан володів письменницьким хистом, що так пасує французькому читачеві: почуттям міри, стислістю й сатиричною рисою, що не переходила в памфлетну... А може, менша зацікавленість Мопассаном у Франції пояснюється просто певною несправедливістю найближчих нащадків до померлих письменників, що це можна було зауважити також щодо Лямартина чи Бодлера... А може, тому, що Мопассан ніколи не ставить у своїх творх крапок над «і», а саме це так люблять французи.

На всі ці питання ми не беремося відповісти в цих побіжних рядках, навіяних перечитуванням Мопассанівських творів.

Наше листування

Редакція одержує листи-відгуки на ті чи інші вміщені матеріали. Залишаючи по боці "компліменти" або "докори" на адресу чи то авторів матеріалів, чи Редакції, подасмо тут лише те нове й фактичне, що його приносять наші кореспонденти. Просимо й надалі читачів "відгукуватися", щоб "Наше листування" перетворилося у справжню науково-культурну трибуну. Примітки до листів належать Редакції. — РЕДАКЦІЯ.

АВТЕНТИЧНИЙ ПОРТРЕТ МАЗЕПИ

"... що "автентичний портрет гетьмана Мазепи" (див. "Україна", ч. 3, стор. 192-194) не є портретом Мазепи, — це для мене цілком ясно (передусім — брак фамільного герба гетьмана на гравюрі), тим паче, що "найголовніші докази" п. Січинського нічого не доводять, а деякі просто сумнівні: Мазепа не був ані "хорунжим", ані "бунчуковим товаришем". Іконографічно цей портрет дуже відмінний від зображення гетьмана на дзвоні Домницького, коло Чернігова, монастиря (1), що його знайшов у 1920-х роках чернігівський етнограф Б. Пилипенко. Цей дзвін — роботи глухівського майстра Карпа Балашевича (1699), є оздоблений чудовим зображенням гетьмана, цілком портретним, без тих умовно-декоративних атрибутів, що є на гравюрах Мичури та Галяховсько-

го, і його гербом. Пилипенко зробив про цей дзвін доповідь в історичній секції ВУАН (див. "Україна", Київ, 1930, кн. 42), але фото дзвону й зображення Мазепи тоді не було опубліковано. Згодом Пилипенко був репресований і папери його загинули. На щастя, він свого часу подарував мені примірник фота з того дзвону, зображення Мазепи та його герба. Той портрет Мазепи я вмістив у моїй книзі "Україна в кінці XVII і в першій чверті XVIII стол.", що була надрукована в 1941 році у Львові, але в світ не вийшла. ..."

О. Оглоблин

ТРИЗУБИ І ДВОЗУБИ

"... Наклад моєї книжки "Тризуб" (див. "Україна", ч. 3, стор. 222) не є вичерпавий. Поряд з Тризубами, згадую також Двозуби, бо не всі князі Рюриковичі вживали за свої знаки Тризуби, не був теж Тризуб зв'язаний з великокняжим київським престолом, коли князі Ізяслав I і Святополк II вживали Двозуби... В своїй моїй нарисі про "Тризуб" я подаю зразки Тризубів на монетах, цеглах, металевих відзнаках тощо, але до статті в "Енциклопедії Українства" я вибрав тільки ті знаки, що були безсумнівною власністю вичислених мною князів... Твердження моє, що Тризубом Володимира Великого цікавилися спершу російські дослідники, відповідає дійсності, бо перший Н. М. Карамзин (1815) звернув на нього увагу. Серед російських дослідників" мають перевагу автори з сучасно російськими прізвищами. Протилежно тому, що твердить рецензент В. К-о ("Дуже важливе питання північ-

1) Цей монастир (Рождество-Богородицький) згадується в універсалах Мазепи (16.V. 1699 р.; 5.VI. 1700 р.) під назвою «Думничкая обитель», від сусідньої річки Думища («Сборникъ Импер. Рос. Историч. Общества, т. 29, стор. 511»).

ного чи південного походження Тризуба ("Скандинавія чи Греція?") в "Е.У." навіть не зазначено"), я писав у статті "Е.У.": "... Тризубом Володимира Великого цікавилися... дослідники, ... шукаючи первозвору чи то у Візантії, чи то в Скандинавії" ... (стор. 30 "Е.У."). Про інші Тризуби я згадую в книжці "Тризуб"... Тризубний знак у виді грецької літери "ω" (омега), а не "М", як хибно надрукувала "Е.У." (стор. 30), мав князь Данило Острозький... В статті "Е.У." я подав лише новішу літературу (стор. 33), але в своїй книжці "Тризуб" я подав низку праць і інших дослідників (І. Крип'якевич, М. Грушевський, В. Січинський, О. Пастернак)..."

Д-р Микола Андрусак

ВЛАС ЛАСТОВСЬКИЙ: "ЗАПОВІТ ПЕТРА ВЕЛИКОГО"

"... П. Ластовського ("Україна", ч. 3, стор. 177) пізнав я літом 1916 року в Львові, куди він приїхав, разом зі своїм приятелем, Іваном Ксидою, як делегати на III конференцію національностей. Для цієї конференції п. Ластовський написав меморандум російською мовою, що його я скорегував. Переклад зробив Густав Броше, секретар «Revue ukrainienne». Він же відчитав той меморандум на зборах конференції 27 червня 1916 р. В тім меморандумі п. Ластовський зазначив, що "Білоруси походять від давніх племен Кривічів і Дроговичів". Здається, що цей меморандум є перший документ французькою мовою про білорусів, оголошений в Західній Європі..."

"... Текст "Заповіту Петра Великого" ("Україна", ч. 3, стор. 178-183), було надруковано також у збірці Миколи Залізняка, 1915 р., в брошурі "Чи Європа має сказати", — збірка промов і статей Вільгельма Лібкнехта. Самий "Заповіт" подано на стор. 18-20, а ціла брошура має 57 сторінок..."

Є. Ващинський.

МАКСИМ ГЕХТЕР

"... Пражани добре знають, що робив Гехтер ("Україна", ч. 3, стор. 202-205) в ті часи, коли Чехія була зайнята націонал-соціалістами, особливо ті, що перебували в стосунках з ним (Яковлів, Дорошенко та ін.). До чести українців, треба сказати, що всі знали, хто й що є Гехтер, і все ж таки ніхто його не зрадив (принускаю, бо інакше Гехтер принаймні сидів би в концентраційному таборі)..."

Б. Круницький

НЕБІЖ М. ШАПОВАЛА

З приводу статті "Микола Шаповал" ("Україна", ч. 1, стор. 45-50) ми одержали від небожа М. Шаповала листа з Німеччини, що його уривки варт подати нашим читачам (зберігаємо мову листа):

"... В двадцятип'ятирічному моєму житті, сказати вам правду, я не знав за моїх дядьків майже нічого й найперш з чого я довідався, зокрема про покійного дядька Миколу, то це з вашої статті..."

... вам відомо було, що братів Шаповалів було вісім; з яких в 19-их роках загинули Артем і Олександр (як ви писали в статті), але невідомо, що чотири Шаповали ще залишились на Україні (Дореш, Іван, Йосип), які такеж пізніше загинули від більшовицьких рук, у тому числі і мій батько..."

Бувши ще на Україні, мені ніхто не оповідав, а даже не згадував за дядька Миколу або Микиту, ви мусите і самі це відчувати чому? (В такім оточенні, як в Радянськім Союзі, це дуже небезпечна справа)...

Такого матеріялу (як у вас) я ніде не знайшов би на теренішній Україні ні за які гроші, більшовики не тільки знищили Шаповалів (бо вони були їхніми найгіршими ворогами), але і те все, що за них нагадувало. Наприклад: в 1932-33 році, це було напередодні колективізації, приходив виконавець з сільської ради до батька і повідомляв, що йому потрібно зрозуміється до тої ж ради (якраз, пам'ятаю, мені тоді було десять років); батько пішов, але додому скоро не вернувся. Правда, запитаєте мене, що за ґрунт був для того, щоб його арештували? Як батько вернувся за три тижні, то мені трапилась нагода дещо почути, а саме за що він був арештований (з великих радощів, що вернувся додому, батько забув нас, дітей, прогнати, щоб ми не слухали, що розмовляють дорослі): В якісь комуністичній газеті було в той час опубліковано вістку про смерть великого українського націоналіста, "Врага народу і отчизни", М. Шаповала. Не тільки мій батько, але і другі мої дядьки були арештовані з цього powodu. Але що їх в ту годину врятувало, як мені було відомо, це те, що вони з 1928 чи 29 року вже не могли з законною дисципліною. Мій тато і мої дядьки, ніхто не міг розгадати, хто немер; чи дядько Микола чи Микита, аж я тепер довідався..."

Симон Шаповал